

A DIGITÁLIS ÁLLAM A KÜLPOLITIKAI TÉRBEN

A Twitterről az adattudományig

NYÁRY GÁBOR¹

Abstract

Az ezredfordulón hirdette meg az amerikai Külügyminisztérium a működését vezérlő elvek és gyakorlatok „*forradalmát*”. A „*XXI. századi diplomácia*” koncepció célja: alkalmazkodni a rohamosan átalakuló nemzetközi környezet kihívásaihoz. Költséghatékonyra válni. Egyszóval új eszközök kifejlesztésével, adaptálásával, a digitális technológiák erejével megsokszorozni a hagyományos diplomácia lehetőségeit. A koncepció világszerte követőkre lelt. Az IT-eszközök mind szélesebb körű alkalmazása a külszolgálati munkában, kezdetben a közösségkapcsolatok témakörébe tartozott. A diplomácia „*front office*” területeit hódította meg. Ám nem szorított a hagyományos diplomáciai folyamatok pusztá modernizálására. A közösségi médián zajló „*népi diplomáciának*” jóval szélesebb a szereplőgárdája, változott a diplomáciai tranzakciók tartalma és stílusa is. Az IKT külügyi alkalmazásai folyamatosan bővülnek: ma már az e-diplomácia túllép a követségi Facebook-on, behatol a diplomáciai folyamatok „*back office*” tereibe is. Mind inkább előtérbe kerül az adatgyűjtés, adatelemzés, sőt a mesterséges intelligencia külügyi alkalmazásainak kutatása.

Digital Governance in Foreign Policy Spaces *From Twitter to Data Science*

At the turn of the millennium, the US State Department announced a “*revolution*” of principles that guide its operations. The aim of “*21st century diplomacy*” is to adapt to the challenges of a rapidly changing international environment. Become cost effective. In short, multiplying the potential of traditional diplomacy by the adoption of new digital technologies. The concept has seen worldwide followers. The use of IT tools in diplomatic service was initially a matter of public relations. It conquered the “*front office*” areas of diplomacy. The fields of application of ICT are constantly expanding: today, e-diplomacy goes far beyond embassy Facebook applications, penetrating into the “*back office*” spaces of diplomatic processes. The focus is more on data collection and analysis, with a view of applications of Artificial Intelligence.

Mottó: „*Édes jó Istenem, ez a diplomácia vége lesz!*” – kiáltott fel a hírek szerint Lord Palmerston, a külügyi tárcát is saját kezben tartó brit miniszterelnök az 1850-es években, amikor kézhez kapta az első diplomáciai táviratot.

angol államférfijának tulajdonított mondás jól érzékelteti azt a drámai változást, amit a diplomácia alig több mint egy évszázad alatt elkönyvelhetett.

1. Előhang

Az anekdoták demonstratív ereje nem abban áll, hogy megtörtént esetről számolnak be, hanem abban, hogy képszerűen mutatják be a lehetőségeket. A XIX. század kiemelkedő

2. Fogalmi háló

A diplomáciai szervezetek és folyamatok digitális átalakításáról szólva indokolt, hogy először a fogalmak tisztázására tegyünk kísérletet. A hazai államigazgatás digitalizációját kísérő szakmai közbeszédből is látjuk, hogy az ehhez a specifikus területhez kapcsolódó fogalmak tisztázása nélkül aligha van esély a továbbléésre.² Látszik az is: itt nem csupán valami-

¹ Történész, egyetemi doktor. Gazdaságtörténetet és újkori világtrend-szer elméleteket tanított az ELTE Bölcsészkarán, majd stratégiai kommunikációs tanácsadóként dolgozott a magán szektorban. Jelenleg a Milton Friedman Egyetem Nemzetközi és Politikatudományi Tanszékének oktatója. Digitális diplomáciával és innováció kutatással foglalkozik.

² Vö. a Humanswot Tanácsadó Kft. 2019-ben készített interjúgyűjteménye az állami vezetőknek a digitális államigazgatás kiépítésével kapcsolatos véleményéről és igényeiről (nem publikált háttér tanulmány kötet). Külö-

féle „terminológiai” szörszálhasogatásról van szó; a fogalmak tisztázása valójában a koncepcióalkotás egyik legfontosabb kezdeti lépése.

2.1. A terminológia őserdejében

A nemzetközi szakmai közbeszédben egyelőre kaotikus örövénylésben kavarnak a külszolgálatok digitalizálását leírni kívánó konstrukciók: „kiber diplomácia”, „e-diplomácia”. De, ott van még a gyakran használt „Twitter diplomácia” elnevezés is. Előfordul az „algoritmikus diplomácia” összetétel is, találkozhatunk a „techno diplomácia” fogalmával is, de bizonyos összefüggésekben előjön az „adatdiplomácia” is. És persze ne feledkezzünk meg a „digitális diplomácia” kifejezésről sem.

A fogalomhasználat terén ezt láthatjuk:

- a fentebb idézett kifejezések, az esetek jelentős többségében, csupán szinonimaként szerepelnek a szakmai közbeszédben is;
- a kifejezések sokszor nyelvi divatciklusok szerint váltják, követik egymást;
- történetek már kezdeti lépések a fogalmak szisztematikus elemzésére, egy általánosan használható fogalmi háló kialakítására (egyelőre kevés sikerrel).³

A nemzetközi szakmai gondolkodás eredményeit figyelembe véve, és a hazai államigazgatás modernizációhoz kapcsolódó magyar szakértői fogalomépítés néhány különösen jó koncepcionális javaslatát is felhasználva, kísérletet teszünk a terminológia rendszerszerű tisztázására. Előtte azonban fontosnak tartjuk még egy további fogalmi kitérő bejárását is.

2.2. A diplomácia értelmezése és átértelmezése

Talán meglepő, de a külügyek IKT-fejlesztéseiről szóló nemzetközi szakmai közbeszédben alig merül fel magának a diplomáciának a definíciós igénye. Miközben ezt tehát látszólag mindenki magától értetődőnek veszi, mi azt gondoljuk, hogy érdemes a jelenség tartalmának alaposabb vizsgálata. Ez szolgáltatja ugyanis azt a kontextust, amiben a digitalizáció folyamatai, eszközei egyáltalán értelmezhetővé válnak. A szakma külföldi művelői általában így summáznak: „a digitális diplomácia az a terület, ahol a korszerű IKT-eszközrendszert mozgósítják egy állam külpolitikai céljainak szolgálataira”. Összefoglalónak megteszi, de mindenképpen érdemes egy kicsit mélyebbre pillantani. Meggyőződésünk, hogy a külügyek digitalizációját vizsgálva semmi sem visz minket közelebb a jelenségek megértéséhez, mint a diplomácia funkcionális vizsgálata. Ez a szemrevételezés ad ugyanis választ a

hogyan-okra. Hogyan (illetve pontosan melyik résztermében) szolgálja a diplomácia szervezete és folyamatrendszere egy állam külpolitikai céljainak érvényesítését? A megközelítés azért is érdekes, mert ezen a ponton esetlegességekről aligha lehet szó. Az egyes államok diplomáciai testületeinek munkáját ugyanis, ilyen funkcionális megközelítésben, egyenesen egy nemzetközi megállapodás rögzíti és részletezi⁴:

- képviseleti funkció
- információs funkció (tájékoztatás, ill. tájékozódás)
- kapcsolatépítési funkció
- tárgyalási funkció
- állampolgári érdekképviseleti (konzuli) funkció.

Úgy gondoljuk: ezt a felosztást, működési tartalmat kell szem előtt tartani ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a külügyek terén megvalósuló IKT-fejlesztések pontos szerepét, valószínűségét.

Még egy fogalmi kérdésre ki kell térnünk. Gyakorta kerül elénk a „közdiplomácia” terminus. Úgy véljük, kulcsfogalom ez – s így különösen zavaró, hogy némileg félreértett módon használják. XIX. századi előzmények után 1965-től jelölik ezzel az angolul „public diplomacy”-nak mondott szóösszetétellel azt az átalakulást, ami a modern diplomáciatörténet legnagyobb változását hozta.⁵ Az eredetileg államok (hivatalos szereplői) közötti kapcsolatokra szorító diplomácia a XX. század drámai társadalmi-politikai átalakulásai nyomán váltott paradigmát: fokozatosan, az államok (hivatalos szereplői) és más államok közösségei közötti kapcsolatok váltak a diplomáciai működés meghatározó mozzanatává. Ez az átalakulás mindennél fontosabb az államigazgatás e területének digitális transzformációja szempontjából is: a két folyamat kéz a kézben jár. Egymás nélkül elképzelhetetlenek, sőt bizonyos mértékig érthetetlenek is. Éppen ezért, a szakmai tisztánlátást is nehezíti, hogy ma még a „közdiplomácia” a külügyminisztériumokon belül egy részterületnek számít, mintha a public diplomacy a diplomáciai működésnek egy lehetséges válfaja, szakmai terepe lenne csupán, nem pedig az egész ágazat legújabb kori transzformációjának fémjele.

2.3. Munkamegoldás: javasolt keretrendszer

A diplomácia digitalizációs jelenségeivel kapcsolatban, a fogalmi rendszer egyfajta tisztázására egy áttekinthető, egyszerűsítő rendszerezést javasolunk követésre. Alapvetően négy fogalmat ajánlunk megtartásra.

Elsőként ezt szükséges leszögezni: a „digitális diplomácia” alapvetően két elkülönülő aspektust ölel fel (nagyon hasonlóan a digitális államigazgatás fogalmának kettős jelentéséhez). E szerint a „digitális diplomácia” egyfelől a digitális térre vonatkozó diplomácia. Másfelől a „digitális diplomácia” a diplomácia digitalizált formája. Ez a legelső, legfontosabb kettősség. A tisztánlátás kedvéért mi a továbbiakban az előbbi aspektust (tehát az online terek, működések és szereplők

nösen dr. Török Bernát Ferenc, és dr. Sántha György fogalomalkotással kapcsolatos észrevételei.

³ A diplomácia IKT-alapú átalakulásának fogalmi kereteivel legtöbbet két kiemelkedő szakmai műhely kutatói foglalkoztak. Kiemelkedik az Oxford Digital Diplomacy Research Group. A másik fontos elméleti tisztázó munkát végző műhely a Holland Külügyminisztérium háttérintézete, a Clingendael. Vö.: BJOLA, Cornelius: *Digital Diplomacy*. London-New York, Routledge, 2015, 71-89. Továbbá MELISSEN, Jan (et al.): *Diplomacy in the Digital Age*. The Hague, Clingendael, é.n., 27-51.

⁴ A diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi bécsi szerződés. Vö. BÁBA IVÁN – SÁRINGER JÁNOS: *Diplomáciai lexikon*. 71-75., 110.

⁵ Vö. *Public diplomacy stratégiák*. Budapest, Századvég Politikai Iskola Alapítvány, é.n. 8..

2.1 ábra
A digitális diplomácia javasolt fogalmi keretrendszere

Fogalom		Tartalma
(magyarul)	(angolul)	
kiberdiplomácia	cyber diplomacy	A kibertérre, a globális technológiai cégekre vonatkozó nemzetközi szabályozó és irányító tevékenységekre vonatkozó államok közötti tevékenységek.
technodiplomácia	techno diplomacy	A kibertérre, elsősorban a globális technológiai cégekre vonatkozó szabályozó és irányító tevékenységek. Államok és globális technológiai cégek közötti kapcsolat.
e-diplomácia	e-diplomacy	A diplomácia digitalizálása a hagyományos működések gyökeres átalakítása nélkül.
digitális diplomácia	digital diplomacy	A diplomácia hagyományos folyamatainak gyökeres (transzformatív) átalakítása az IKT-technológiák következtében.

szabályozásával kapcsolatos) államközi tevékenységeket „*kiberdiplomáciának*” fogjuk nevezni. A „*digitális diplomácia*” fogalmat pedig megőrizzük a diplomáciai működés IKT-alapú transzformációja jelölésére.

Használatra javasoljuk még a „*technodiplomácia*” kifejezést, ami hasonló jelenségre vonatkozik, mint a kiberdiplomácia, ám egy fontos különbséggel: itt államok lépnek interakcióba kvázi államszerűen fellépő gigantikus magáncégekkel. A jelenség még ritka, de erősen terjed.⁶ Továbbá használhatónak tartjuk az e-diplomácia kifejezést, elsősorban a diplomáciai szervezetek „*üzemszerű*” működésének korszerű IKT-eszközökkel történő támogatására, modernizálására. Itt a kulcsmozzanat az, hogy a digitális eszközök beállítása nem hozza maga után a támogatott hagyományos diplomáciai működések, folyamatok gyökeres átalakulását.

3. Mozgatórugók és emeltyűk

Néha még a kutatók is hajlamosak valahogy úgy gondolni, hogy a technikai újítások „*csak úgy maguktól*” előteremnek. Ennek megfelelően, hogy az „*IKT-forradalom*” eszközei, megoldásai is mintegy véletlenül születnek, és az emberek boldogan felfedezik azok hasznát. A valóságban mi sem áll távolabb ettől. A diplomácia környékén megjelenő számítástechnikai újítások is sokkal inkább különböző társadalmi igények és nyomások komplex szövevényében születtek, illetve születhettek⁷. Semmiképpen nem haszontalan, ha legalább a legfontosabb mozgatórugókat számba vesszük, amik az egyébként a konzervativizmus, a hagyománytisztelt megcsontosodott fellegvárának számító diplomáciát a digitális modernizáció útjára terelgették⁸.

3.1. Társadalmi-belpolitikai nyomások

⁶ Képviselői, motorjai az ún. technodiplomaták, akiknek őstípusát a dán Casper Klynge képviseli, akit országa Külügyminisztériuma 2017-ben nevezett ki erre a posztra, és akit nem valamely nemzetállam kormányánál akkreditáltak, hanem a Szilícium-völgyben.

⁷ A kérdéshez kiváló háttér ad RANA, Kishan.S.: *21st Century Diplomacy. A Practitioner's Guide*. London-New York, The Continuum International, 2011, 195–205.

⁸ Vö.: FLETCHER, Tom: *Naked Diplomacy*. London, Harper Collins, 2016, 195–212.

A külkapcsolatok legjelentősebb modern kori transzformációja, a korábban említett „*public diplomacy*” jelenség kialakulása erősen kötődik a XX. század eleji nagy társadalmi átalakulásokhoz. Nevezhetjük ezt a modern európai, nyugati társadalmak demokratizálódása kezdetének, vagy a tömegdemokráciák, „*tömegtársadalmak*” kialakulása korának. A századforduló kapitalista fejlődésének a munkaerőpiacra, az oktatásra, a közegészségügyre, a politikai érdekképviseletre gyakorolt hatására rohamtempóban alakult át a társadalmak vezetőinek és vezetettjeinek hagyományos viszonyrendszere. Aztán az I. világháború felfoghatatlan traumája adta meg a végső lökést: a megtizedelt társadalmak immár végérvényesen másként tekintettek közügyre, politikai jogokra, hatalmi elitekre, mint a nagy vízválasztó előtt. A közügyekbe való közösségi beleszólás igénye nem csak a belső viszonyokra terjedt ki, hanem érintette a nemzetek egymás közötti kapcsolatrendszerét is. A diplomácia, amely századokon át a kiválasztott, kisszámú „*úriember*” színpad mögötti játszmája volt, most szinte egyik pillanatról a másikra került ki a nagyközönség színe elé. Még csupán szemlézők a tömegek, de már előttük zajlik az események legalább egy része. Még nem „*partnerek*” a külkapcsolatok alakításában, de a diplomácia egyre inkább nekik is szól. És ebben az – egyelőre még egyirányú – tömegkapcsolat építésben mind nagyobb szerepet kap az elektronikus tömegközlés: elsőként a rádió, majd hamarosan a televízió. A társadalmak demokratizálódása a II. világháborút követő időkben új lendületet kap, a hidegháború lezárultát követő időszak liberális demokráciáiban pedig: az emberek magától értetődő igénnyel formálnak jogot arra, hogy betekintsenek, sőt beleszóljanak a nemzetközi kapcsolatokat alakításába.

3.2. Globális hatalompolitikai nyomások

Jól kitapintható ugyanakkor egyfajta hatalompolitikai nyomás is, amely szintén a külkapcsolatok „*közösségivé válása*” irányába hat. Az I. világháború éveiben válik tudománnyá, és egyben tömeges gyakorlattá a propaganda. A két világháború közötti időszakban, amit a rendkívül éles geopolitikai szembenállás, és az ahhoz felzárkózó ideológiai rivalizáció jellemez, felértékelődik a public diplomacy jelentősége. Később, a hidegháború időszakában, amit a nem különben éles geopolitikai szembenállás, és az immár azzal egyenrangúan vérmelő ideológiai törésvonalak jellemeznek, tovább erősödik a

más országok közvéleményére irányuló közdiplomácia, vagy propaganda – nyilván ki-ki a maga szájíze szerint címkézve a dolgot. Kibontakozását természetesen a tömegtájékoztatói technikák folyamatos fejlődése tovább erősíti: a színes film, a televíziózás hétköznapivá válása, a műholdas összeköttetés széleskörű elterjedése fontos mérföldkövet jelent ebben a folyamatban. A hidegháború végével elérkezni látszott a „történelem vége”, és valóban: az Egyesült Államok körül kikristályosodó új világrendben a korábbi évtizedek globális hatalompolitikai feszültségei eltűnni látszottak. Hamar kiderült, hogy ez csak egy kegyelmi időszak volt. Az „amerikai unipoláris pillanat” alig egy évtizede után, a 2000-es évek elejétől mind jobban érzékelhető a globális hatalmi pólusok (ismételt) megjelenése, és ezzel párhuzamosan a geopolitikai rivalizálás felerősödése. Az „új hidegháború” kibontakozása: azé az elkeseredett konfliktusé, amit (többnyire) nem fegyverekkel, hanem Instagram-képekkel, YouTube videókkal, szavakkal, Twitter-üzenetekkel vívnak. És amelynek a frontvonalába kerültek a diplomáciai apparátusok is. Talán nem véletlen, hogy éppen a 2000-es évek első évtizedének vége felé, az új „multipoláris pillanat” kibontakozásával egy időben kap új lendületet az immár az IKT-forradalomból is erőt merítő, „digitális közdiplomácia”.

3.3. Társadalmi-civilizációs nyomás

Amikor a diplomácia digitalizációjáról gondolkodunk, akkor nem feledkezhetünk meg egy szinte triviális aspektusról. Nevezük tömegkultúrának, vagy másként a napi kultúrában gyökerező civilizációs nyomásnak. Példának elég, ha idézzük: a világ igazi feltörekvő hatalma, Kína vezetője, a 37 állam- és kormányfő részvételével megrendezett, minapi nagy fontosságú nemzetközi konferencián a Trónok harca című, közkedvelt videosorozat szereplőivel és cselekményével demonstrálta a globális geopolitikai játéktér aktuális viszonyrendszerét.⁹ Magyarán szólva a külpolitika formálásánál egyszerűen nem lehet figyelmen kívül hagyni azt az online „világot”, amelyben az állampolgárok mind nagyobb hányada él. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a technikai környezetet, amelyből az információit a ma embere meríti, ahol megosztja a véleményét, ahol tiltakozik, vagy ahol támogat. A hatékony public diplomacy csakis úgy, csakis azokon a csatornákon, csakis azokon a nyelveken képzelhető el, ahol napjaink tömegcivilizációjának fogyasztója-állampolgára otthonosan mozog. És az a digitális technológia eszköztára és világa.

⁹ Vö.: „Stratégiaépítés: immáron az új Euráziáért dúl a valódi trónok harca”, <https://magyarnemzet.hu/velemeny/strategiaepites-immaron-az-uj-eurazsiaert-dul-a-valodi-tronok-harca-6867929/>, letöltve 2019. 05. 02-án. Szintén a közkedvelt sorozat szereplőivel, fordulataival igyekezett bemutatni korunk valóságos geopolitikai összefüggéseit a liberális Republikon Intézet elemzője is a napokban. Mondván: ezek azok a „tények”, amiket napjaink átlagembere, főleg a fiatal korosztályok ismernek, s ezért a való világ magyarázatánál, analógiaként, jó építőanyagot jelentenek. Vö.: „Miben hasonlít Orbán Viktor és Daenerys Targaryen?” https://mandiner.hu/cikk/20190416_miben_hasonlit_orban_viktor_es_daenerys_targaryen, letöltve: 2019. 04. 16-án.

3.4. Fiskális-racionalizációs nyomások

Végezetül a diplomáciai szervezetek és gyakorlatok digitalizálását előmozdító tényezők sorában feltétlenül szólni kell még egy szempontról. A költségekről, költséghatékonyságról van szó. A 2008-as globális pénzügyi válság alapjaiban rázta meg a világ külügyi szervezeteit is. Egyik pillanatról a másikra számottevően csökkentek a költségvetési keretszámok; az országok külügyi igazgatásainál úgy érezték: itt az ideje újragondolni az egész rendszert. A hagyományosan felépített és működtetett diplomáciák ugyanis horribilis összegeket emésztenek. A képviseltek és az ott dolgozók fenntartása nem csak a szerényebb anyagi képességű államháztartásoknak okoz fejfájást. Nem véletlen: éppen a 2008-as év környékén, a válság után indult el a nyugati világ digitális diplomáciai fejlesztésének legnagyobb hulláma. A 2000-es évtized végére tehát különböző mozdítógépek egész sora hatott abba az irányba, ami a diplomáciai szolgálatok digitalizálásában öltött testet.

4. Az ősröbbanás

A fogalmi keretek, a mozdítógépek bemutatása után szeretnénk felvázolni azt az utat, amelynek során a világ külpolitikai testületei, az IKT forradalmi eszközrendszerével összefonódva, gyökeresen átalakították azt, amit diplomácia néven ismerünk. Ebben a fejezetben a kezdeteket, az úttörés időszakát idézzük fel – és többnyire az Amerikai Egyesült Államokról lesz szó¹⁰. Nem véletlenül.

4.1. A diplomácia „számítástechnicizálása”

Amerika, az „innováció” hazája a külkapcsolatok digitalizálása terén is úttörő szerepet játszott. A kezdetek – ami persze a mai digitális diplomácia világából visszatekintve, csak afféle őskornak tűnhet – az 1950-es évekig nyúlnak vissza.¹¹ Ekkor állították be az első számítógépet az amerikai külügy szolgálatába, elsősorban még csak amolyan presztízs megfontolásokból. Az USIA, a hidegháború rugalmas és innovatív amerikai propaganda szervezete (amely fokozatosan adta át feladatait a jóval konzervatívabb Külügyminisztériumnak), az 50-es évek derekától használt kezdetleges IBM számítógépet arra, hogy nemzetközi vásárokon „válaszoljon” az Egyesült Államokról feltett látogatói kérdésekre. Az 1980-as évek, Ronald Reagan asszertív politikájával, és az annak elősegítésére megnövelt külügyi büdzsével valódi előrelépést hozott a külügyi szervezet elektronizálásában. Az USIA nemzetközi tévéhálózatot épített ki, és az információs munka segítségével globális hálózatba kapcsolt adatbázis rendszert állított fel, US-INFONET néven. A Voice of America rádió, 1994-ben online szöveges

¹⁰ A fejezethez a legátfogóbb háttérrel az alábbi munka kínálja: Hanson, F.: *Baked in and Wired. Ediplomacy@State*. New York, Brookings Institution, 2012, 30–36.

¹¹ Vö.: CULL, Nicholas: The Long Road to Digitalized Diplomacy. A Short History of the Internet in US Public Diplomacy. *International Studies Review*, 2013, 123–139.

tartalomszolgáltatásba kezdett Gopher protokolon keresztül. Az 1994-es évet egyébként is mérföldkönek tekintik a digitális diplomácia történetében. Ez volt az a dátum, amikor két kormányfő először váltott hivatalosan szót egymással – e-mailen keresztül¹². 1995-ben elindult az USIA első webhelye World Wide Weben. 1999-ben az USIA csaknem valamennyi művelete átkerült a Külügyminisztériumhoz. A legendásan hagyománytisztelő tárca kezdetben kevésbé karolta fel a közdiplomácia digitalizálásával kapcsolatos kezdeményezéseket. A 2001. szeptemberi terrortámadások azonban fordulópontot jelentettek. 2003-ban átfogó koncepció készült a Külügyminisztériumban az e-diplomácia fejlesztésére.¹³

4.2. Megtorpanás és felfutás

Az ifj. Bush kormányzása idején a diplomácia IKT fejlesztése veszített kezdeti lendületéből. Ugyanakkor a brit, és főleg az izraeli külügyi szervezetek ekkor rendszeresítették az első digitális eszközöket, illetve állították szolgálatba az első „online diplomatákat”. Az új évezred első éve egyébként is a legmozgalmasabb időszakok közé tartoztak, ami a digitális technológiák elterjedését iller. Csak emlékeztetőül: 2003-ban elindult a LinkedIn; 2004-ben startolt a közösségi média későbbi óriása a Facebook és a Flickr; 2005-ben megkezdte működését a YouTube, 2006-ban indult a Twitter, a nemzetközi kapcsolatok és a globális nagypolitika rivális nélkülivé vált népszerűségű közösségi platformja. A technológiai fejlesztések, átalakítások üteme és hatóköre érezhetően kezdett felfutni, illetve kibővílni.

5. Az aranykor

A 2000-es évek első évtizedének végén kibontakozott egy olyan időszak, amit méltán nevezhetünk a digitális diplomácia első aranykorának. A korszaknyitó lépések megint csak az USA Külügyminisztériumához köthetőek, hogy aztán gyorsan terjedjenek mindenfelé.

5.1. Innovációk házon belül és kívül

A digitális diplomácia aranykorának kezdete 2007-2009-hez köthető. A változások immár tervszerű jellegét jelzi, hogy az amerikai State Department-ben önálló részleg jön létre Office of E-Diplomacy néven az IKT-eszközök fejlesztésére, integrálására. Az új kezdeményezések egy része a Külügyminisztérium belső működésének támogatását célozta. Fontos erre emlékeztetni, hogy ugyanis a későbbi értékelésekkel ellentétben az amerikai digitális diplomáciai erőfeszítések első fókuszja nem a „divatos” közösségi média jelenlétre irányult,

hanem a csendesebb, de a transzformáció szempontjából talán fontosabb „back office” műveletekre¹⁴.

Nézzük a legígéretesebb fejlesztéseket. Az E-Diplomáciai Osztály 2007-ben elindította a Diplopediát, azaz a minisztérium belső wiki alapú enciklopédiáját, ami hamarosan tízezres szócikkre épülő, aktív tudásmegosztó felületté nőtte ki magát. Hordereje talán most, a big data köré épülő diplomácia megoldásokkal lesz majd érzékelhető. Ugyancsak a 2007-es évben indult el a minisztérium belső szakmai blogja, a DipNotes, és az E-Diplomáciai Részleg több online szakmai közösséget is újtára indított a Communities@State hálózatban. A közdiplomáciai IT-fejlesztések támogatására önálló ügyosztály alakult PD IT néven. Ez utóbbi szervezeti egység saját „irodát nyitott” a Second Life nevű ingyenes, 3dimenziós virtuális világban, ami akkoriban a digitális fejlesztések egyik nagy ígéretének számított.

Igaz: ebben a szegmensben nem az amerikaiaké lett az úttörés dicsősége. 2007-ben a kis Maldiv-szigetek nyitottak „virtuális diplomáciai képviseletet” ezen a populáris felületen¹⁵. Barack Obama 2008-as elnökválasztási kampánya további lökést adott a közigazgatási digitalizáció folyamatának. Külügyminisztere, Hillary Clinton a házon belüli „digitális forradalom” elkötelezett támogatójának bizonyult. Az ő minisztersége alatt hirdették meg a „XXI. század diplomáciája” elnevezésű stratégiát és fejlesztési programot. A Virtuális Állomáshelyek hálózata lényegében a virtuális konzulátusok köréből elképzelését építette tovább, dedikált webhelyek egész sorával. Szintén ekkor indult a Virtuális Diák Gyakornoki Program; ez a kezdeményezés tehetséges amerikai egyetemi hallgatókat vont be a minisztérium online projektjeibe. Az új kezdeményezések mellett, továbbra is a minisztériumi tűzfalon belül működő Communities@State programja számított az egyik legsikeresebb fejlesztésnek. A folyamatosan bővülő belső szakmai hálózatépítő eszköz mellé hamarosan újabbat indított a minisztérium Statebook néven, ami gyakorlatilag a már akkor felívelő népszerűségű Facebook „zárt láncú” házi megfelelője kívánt lenni.

A korszak csendes, de fontos háttérfejlesztései mellett ez az időszak hozta meg a közösségi média terek diplomáciai célú „térfoglalását” is. 2009 a történelmi dátum; a helyszín Washington, de a főszereplő mégsem amerikai: ekkor továbbították, Mexikó képviseletéről, az első hivatalos nagykövetségi Twitter-üzenetet. Persze Amerika sem maradt le: az @WhiteHouse lett az első hivatalos államfői Twitter-fiók. Közben a virtuális diplomáciai kezdeményezések sem torpantak meg, sőt: az USA Külügyminisztériuma 2011-ben elindította a Virtuális Iráni Nagykövetséget. Ez egy egyszerű tájékoztató célú webhelynél többet kínált: vízumügyek, tanulmányi ösztöndíjak ügyeinek intézésével valóban egyfajta online külképviselethez hasonlított.¹⁶ 2014-től egyre élénkebb az USA

¹² 1994. február 5-én, a svéd Carl Bildt és Bill Clinton. Vö.: *History of Digital Diplomacy and Main Milestones*. <http://diplomacydata.com/history-of-digital-diplomacy-and-main-milestones/>, letöltve: 2019. május 2-án.

¹³ Ekkor született a „virtuális konzulátusok” felállításának a terve: web alapú „diplomáciai missziók” hálózata, amelyeken keresztül az amerikai politika közvetlenül elérhetné a külföldi közvéleményeket.

¹⁴ Vö.: ASHBROOK, Cathryn Clüver: *21st Century Diplomacy*. <https://www.belfercenter.org/publication/21st-century-diplomacy>, letöltve: 2019. 05. 01-én.

¹⁵ Vö.: *Maldives Unveils World's First Virtual Embassy*. <http://archive1.diplomacy.edu/pool/fileInline.php?idpool=463>, letöltve 2019. 05 02-án.

¹⁶ Vö.: *US Opens „Virtual Embassy” for Iran*. <https://www.voanews.com/a/us-opens-virtual-embassy-for-iran-135129423/173325.html>, letöltve: 2019. 05. 03-án.

közösségi média felületeken folytatott diplomáciai tevékenysége. John Kerry miniszter aktív használója a Twitternek. Az időszak ugyancsak viharos geopolitikai fejleményei is erősen közrejátszottak abban, hogy a bel- és külföldi közvéleményekért, közvéleményekkel folytatott párbeszéd (az ellenfél olvasatában: propaganda) digitális csatornái felértékelődtek. Ez az időszak, ami a a „Twitter diplomácia”-ként emlegetett korszak beköszöntét jelentette. Az átalakulás viharos, és látványos volt. Az első közösségi média platformok indítását követő rövid évtized alatt „felköltözött” a Twitterre az ENSZ tagállamok 90%-a, és mintegy 88%-uk indított fiókot a Facebook-on¹⁷. Donald Trump elnökségével pedig végképp lendületet kapott a diplomáciai működés online közösségi terekbe való költöztetése. Államközi ügyek, kulcsfontosságú multilaterális kérdések megvitatásának első számú színterévé (sőt: színpadává) vált a Twitter, a Facebook, az Instagram és a YouTube.

Ezekben a fejleményekben lehet immár egyértelműen kitapintani a külügyi gyakorlatba beszivárgó, majd azt mind jobban átítató digitális eszközök és eljárások transzformatív jellegét. Egyértelműen látható, hogy itt már nem csupán a (hagyományos) diplomáciai folyamatok, működések „számitógépesítése” zajlik. Maga a diplomácia kezdett gyökeresen átalakulni a digitalizációval.¹⁸ Megváltozott a külügyi működés skópja, iránya. Megváltozott, drámaian kiszélesedett a diplomáciai tevékenységbe aktívan belefolyó aktorok köre. Megváltoztak – a társadalom változó műveltségéhez, fogyasztói szokásaihoz, de elsősorban a digitális technológiák sajátosságaihoz igazodva – a diplomáciai aktusok tartalmi, és természetesen a nyelve is. Csak az átfogó cél nem változott: szolgálni, érvényre juttatni egy állam, egy nemzet külpolitikai érdekeit és céljait.

5.2. Fenyegető árnyak:

a felszínesség és a fake news szorításában

A szélsébesen digitalizálódó diplomácia azonban, szinte a kezdetektől „ellentmondásokkal” küszködött, hogy ezt a gyakran használt eufemizmust állítsuk most ide.¹⁹ Az online közterekre felköltöző diplomaták és külügyi szervezetek hamar szembesülhettek azzal, hogy egy szókimondó, és meglehetősen szeszélyes publikum lett a beszélgető partnerük. Gyorsan kiderült, hogy ez a kétirányú kommunikáció egészen más helyzeteket teremt, és itt a külföldi közvélemények tájékoztatására, bevonására, meggyőzésére szánt diplomáciai üzenetek (vagy egész online kampányok) pillanatok alatt az ellenkezőjükkre süllhetnek el.

A 2016. évi amerikai elnökválasztás eseményeihez kapcsolódva a globális politikát, és a globális párbeszédet előntötték

¹⁷ Vö.: BJOLA, Corneliu: Digital Diplomacy: From Tactics to Strategy. <https://www.americanacademy.de/digital-diplomacy-tactics-strategy/>, leltve: 2019. 05. 01.

¹⁸ Pontosabban: a korábban – társadalmi, geopolitikai, civilizációs nyomásokra – megindult átalakulások teljesebben most ki a digitális technológiák segítségével.

¹⁹ Vö.: MANOR, Illan: What is Digital Diplomacy and How Is It Practiced around the World?, *Diplomatist Magazine*, 2016. ,24.

az álhírek – vagy legalábbis az álhírek megállíthatatlan terjedéséről szóló hírek. A szakértők egy része megkondította a vészharangot mondván: a közösségi kommunikációs csatornák ilyen mérvű „szennyeződése” ellehetetleníti az online párbeszédet. Márpedig, éppen az volt, a digitálissá váló közdiplomácia egyik legnagyobb lehetősége és ígérete. Nehéz még a tisztánlátás, de nagyon valószínű, hogy a „történelem vége” most sem jön el. Prognosztizálható, hogy a diplomácia online „frontján” is erősödik majd a küzdelem, és innovatív eszközökkel bővül a digitális diplomácia fegyvertára. Aminek néhány vonása máris kezd felsejleni.

6. A forradalmak eljövetele?

A forradalom ugyanis, véli a szakértők egy része, már javában bontakozik a diplomácia működési terepén is. Kulcsszavai: a Big Data és az adattudomány, de különösen a ma fejlesztési adu ásznak számító Mesterséges Intelligencia.²⁰

6.1. Csendes háttérfejlemények: adat mindenfelé

Miközben a nyilvánosság harsogó színpadán terjed, tanul és sokszor védekezik az online közösségi tereket belakó és használó diplomácia, addig a hátsó szobákban, a Külügyminisztériumok „back office”-eiben is zajlik a csendes építő munka. És bár – nagyon is tudatosan – a félhomályba húzódó, de ugyancsak figyelemre méltó változások szemtanúi lehetünk. A közigazgatás modernizációjával foglalkozó szakemberek ma már meglehetősen egyöntetűséggel (és határozottsággal) vallják: végső soron az adat a XXI. századi közigazgatás igazi építőköve, vagyona, egy szóval mindene. És minden az adatok körül zajlik. A technológiai fejlesztésekben élen járó külügyekben – elsősorban az izraelieknél és a briteknél – már egy ideje az adattudomány áll a pilotmunkák fókuszában. Világunkat előnti a – digitálisan ránk zúduló – adat, és ez a tömegesség ma már a problémák egyes számú forrása. Valójában a diplomácia valamennyi (korábban bemutatott) funkciója az adatból épül, belőle táplálkozik. Az adatok hatékony kezelése éppen ezért, nyugodtan mondhatjuk, a modern világ diplomáciai működésének a kulcskérdése már ma is. A fejlesztések ezen a területen, ha nem is titkosak, de nem túlságosan reklámozottak, és ez nem véletlen.²¹ Nézzünk ezért néhány példát az ismert (és elismert) „piacvezetők” háza tájáról.

A Brit Külügyminisztérium semmitmondó nevű Open Source Unit egysége 2018-ban kezdett figyelemre méltó fejlesztésbe. A közbeszerzésben meghatározott feladat az volt:

- egyfelől biztonságos hozzáférésű, felhő alapú adatplatform kialakítása, amely könnyű és gyors hozzáférést biztosít az arra feljogosított személyeknek nyílt hozzáférésű információk nagy tömegéhez;

²⁰ Vö.: Bjola, Corneliu: Digital Diplomacy 2.0. Trends and Counter-Trends. *Revista Mexicana de Política Exterior*, 2018. 10. 14.

²¹ Egy kiélezett, sokpólusú geopolitikai világhelyzetben roppant téje van az adatok begyűjtésének, rendszerezésének, de különösen értelmezésének – következőképpen az erre vonatkozó know hownak is.

– másrészt egy olyan „szerszámoskamra” kialakítása, amely fejlett elemző eszközöket (szoftvereket) biztosít a munkatársak részére a fenti adatplatformon át elérhető információ tömeg feldolgozására.

Az OSU (amelynek vezetője egy diplomás adattudós) tehát kifejlesztett egy olyan informatikai eszközt, amely több százezer, különböző nyelvű információs forrást képes automatikusan figyelni, angolra fordítani és valós időben megjeleníteni egy központi felhasználói felületen. Korábban a külszolgálatban dolgozó diplomatáknak rengeteg időt kellett fordítaniuk a helyi hírforrások olvasására, személyes beszélgetésekre. Most az így szerzett információkat az online források tömegéből beszerezhető értesülésekkel lehet számottevően kiegészíteni. Így sokkal pontosabb képet kapnak a világról. Az új információgyűjtő rendszerrel a „gyorsreagálás” külügyi csoportok (pl. természeti katasztrófák, vagy más válságok idején) rövid határidő alatt készülhetnek fel olyan információ tömegből, aminek a megszerzésére korábban egyszerűen nem volt lehetőség.²²

A Svéd Külügyminisztérium háttérintézményeként működő Svéd Intézet 2016 óta alkalmaz digitális média eszközöket a közösségi médiában, illetve más online terekben zajló, Svédországról szóló „online beszélgetések” monitorozására. A közösségi média-fülelés nyílt forrásból, alapvetően a Facebook, a Twitter, az Instagram, a YouTube, de nem különben online blogok, vagy egyes ma is igen aktív és befolyásos online fórumok (pl. a Reddit), valamint az online hírcsatornák monitorozásából nyeri ki a szükséges információt. A közösségi háttérfigyelők több módszert is bevetnek a legfontosabb témák, álláspontok, attitűdök azonosítására, kiszűrésére. Előszeretettel használják fel például az érzelelemzés, azaz a sentiment analysis eszköztárát. De a kézi erővel végzett kiegészítő elemzés sem hagyható el teljesen, vallják a svéd szakemberek. Bizonyos klaszter alapú elemzésekhez például, a finomhangoláshoz, továbbra is elengedhetetlen ez a fajta manuális munka. Természetesen a hálózatelemzés is hasznosnak bizonyulhat az információk elemzéséhez, kontextusba helyezéséhez, átfogó értelmezéséhez.²³

6.2. A Mesterséges Intelligencia ígérete – és fenyegetése

Jól látható, hogy az adatelemző-adatkezelő tevékenységekben is rendre megjelenik már a Mesterséges Intelligencia alkalmazása. A szakemberek egy része azonban úgy véli: az MI elképesztő mértékben bontakozó, robbanásszerű fejlődése a diplomáciai funkciók és működések szinte egész palettáját forradalmasíthatja. A lehetőségekre máris akadnak példák, ígéretes kezdeményezések. Nyilván nem mondunk meglepőt:

²² Vö.: Exclusive: Meet the UK's „Data Diplomat”. <https://govinsider.asia/innovation/uk-foreign-office-open-source-unit-data-diplomat-graham-nelson/> és FCO Cloud Analysis Platform development, <https://www.digitalmarketplace.service.gov.uk/digital-outcomes-and-specialists/opportunities/7660>, letöltve: 2019.03.14-én.

²³ Vö.: Social Listening: a Tool for Public Diplomacy Organizations. <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/social-listening-tool-public-diplomacy-organizations>, letöltve 2019.04.02-án.

ezek ma még az innovációs nagyhatalomnak számító Izrael külügyi szervezetéhez kötődnek elsősorban.

Az IBM és a Haifai Egyetem közös fejlesztése a tavaly ősszel Tel Aviv-ban bemutatott Debattör projekt (Project Debater). A kifejlesztett algoritmus beszélgető interfészen keresztül vitába képes szállni emberi partnerekkel. E közben racionálisan érvel, megvitát témákat emberi beszélgető társaival – még hozzá nem előre kitűzött témákban. Nem kérdés-válasz típusú „beszélgetésről” van itt szó: a program hosszú, bonyolult gondolatmeneteket felölölő vitákra képes, amelyek során véletlenszerűen megválasztott témákban fogalmaz meg szakszerű véleményt, értékítéletet. Erre a nem mindennapi teljesítményre mintegy hatévnyi gépi tanulás készítette fel a programot, amelynek során nagy tömegű adattal ismertették meg. Az új fejlesztést az Izraeli Külügyminisztérium Kutatási- és Fejlesztési osztálya mutatta be, ami egyértelműen jelzi: a szakemberek a diplomácia máig legfontosabb funkciója, a tárgyalások támogatásának új eszközét remélik ettől a speciális MI-fejlesztéstől.²⁴

Felhasznált irodalom

- A digitális államigazgatás fogalmi keretei (interjúk). Budapest, Humanswot Tanácsadó Kft., 2019 (nem publikált háttér tanulmány).
- SHBROOK, Cathryn Clüver: 21st Century Diplomacy. <https://www.belfercenter.org/publication/21st-century-diplomacy>, letöltve: 2019. 05. 01.
- BÁBA Iván – SÁRINGER János: *Diplomáciai lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve*. Budapest, Éghajlat, 2018. ISBN 978 963 9862 14 2
- BJOLA, CORNELIU: *Digital Diplomacy*. London-New York, Routledge, 2015. ISBN 978 1 138 84380 6
- BJOLA, Corneliu: Digital Diplomacy 2.0. Trends and Counter-Trends. *Revista Mexicana de Política Exterior*, 2018.
- BJOLA, Corneliu: Digital Diplomacy: From Tactics to Strategy. <https://www.americanacademy.de/digital-diplomacy-tactics-strategy/>, letöltve: 2019. 05. 01.
- CULL, Nicholas: The Long Road to Digitalized Diplomacy: A Short History of the Internet in US Public Diplomacy. *International Studies Review*, 2013
- Exclusive: Meet the UK's „Data Diplomat”. <https://govinsider.asia/innovation/uk-foreign-office-open-source-unit-data-diplomat-graham-nelson/>, letöltve: 2019. 03. 14.
- FCO Cloud Analysis Platform development, <https://www.digitalmarketplace.service.gov.uk/digital-outcomes-and-specialists/opportunities/7660>, letöltve: 2019. 03. 14.
- FLETCHER, Tom: *Naked Diplomacy*. London, Harper Collins, 2016. ISBN 978 0008 127565
- HANSON, F: *Baked in and Wired. Ediplomacy@State*. New York, Brookings Institution, 2012.

²⁴ Vö.: Inside Project Debater. <https://towardsdatascience.com/inside-project-debater-speech-by-crowd-6588ab5f7777>, letöltve: 2019. 01. 08-án.

- History of Digital Diplomacy and Main Milestones. <http://diplomacydata.com/history-of-digital-diplomacy-and-main-milestones/>, letöltve: 2019. 05. 02.
- Inside Project Debater Speech by Crowd. <https://towardsdatascience.com/inside-project-debater-speech-by-crowd-6588ab5f7777>, letöltve: 2019. 01. 08.
- Maldives Unveils World's First Virtual Embassy. <http://archive1.diplomacy.edu/pool/fileInline.php?idpool=463>, letöltve 2019. 05. 02.
- MANOR, Illan: What is Digital Diplomacy and How Is It Practiced around the World?, *Diplomatist Magazine*, 2016.
- MELISSEN, Jan (et al.): *Diplomacy in the Digital Age*. The Hague, Clingendael, é.n.
- Miben hasonlít Orbán Viktor és Daenerys Targaryen? https://mandiner.hu/cikk/20190416_miben_hasonlit_orban_viktor_es_daenerys_targaryen, letöltve: 2019. 04. 16.
- Public diplomacy stratégiák. Budapest, Századvég Politikai Iskola Alapítvány, é.n.
- RANA, Kishan. S.: *21st Century Diplomacy. A Practitioner's Guide*. London-New York, The Continuum International, 2011. ISBN-13 978 1 4411 3252 9
- Social Listening: a Tool for Public Diplomacy Organizations. <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/social-listening-tool-public-diplomacy-organizations>, letöltve: 2019. 04. 02.
- Stratégiaépítés: immáron az új Eurázsiaért dül a valódi trónok harca., <https://magyarnemzet.hu/velemeney/strategiaepites-immaron-az-uj-eurazsiaert-dul-a-valodi-tro-nok-harca-6867929/>, letöltve 2019. 05. 02.
- US Opens „Virtual Embassy” for Iran. <https://www.voanews.com/a/us-opens-virtual-embassy-for-iran-135129423/173325.html>, letöltve: 2019. 05. 03.